

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Κ.Δ. Γαρδίκια

Το βράδυ της 27ης Νοεμβρίου 1990 στο Ηράκλειο έπεφταν νεκροί οι αλησμόνητοι καθηγητές Βασίλης Ξανθόπουλος και Στέφανος Πνευματικός. Δύο πολύτιμες ζωές χάθηκαν. Επесαν νεκροί την ώρα της διδασκαλίας, κάτι που αυξάνει τη δόξα τους και κάνει τρανότερη την υστεροφημία τους. Η διδασκαλία είναι ίσως η ευγενέστερη μορφή πνευματικής λειτουργίας. "Μαθητάς δει καταλιμπάνειν" ήταν η αρχή του Πυθαγόρα, όπως είπε πριν από μένα κι ο καθηγητής Μανιάτης. Και δεν είναι ίσως τυχαίο το ότι οι τρεις μεγαλύτερες μορφές της ιστορίας, Πυθαγόρας, Σωκράτης, Ιησούς, ήσαν δάσκαλοι. Αφησαν μαθητές. Και μαθητές άφησαν και οι μεγάλοι νεκροί μας. Προ της σεπτής σκιάς τους, υποκλινόμαστε με ευλάβεια και ταπεινότητα.

Στην επιτροπή απονομής του βραβείου εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου, γιατί με τόση επιείκεια μου απένειμε την υπέρτατη αυτή τιμή.

Οποιος ανέρχεται στο βήμα αυτό καταλαμβάνεται από δέος. Απ'εδώ ακούστηκαν όλοι οι μεγάλοι κοινοβουλευτικοί άνδρες, οι οποίοι έκαναν την Ελλάδα σύγχρονο κράτος. Εδώ στις 15 Νοεμβρίου 1922 ακούστηκε η εις θάνατον καταδίκη 6 αγνών Ελλήνων πατριωτών. Και τέλος προ 100 ετών, αυτές τις ημέρες ο Χαρ.Τρικούπης έφερε προς ψήφιση τον νόμο περί προσωρινού κανονισμού δημοσίου χρέους, που στην ουσία σήμαινε πτώχευση.

Και τώρα στο θέμα: "Ακαδημαϊκή Εκπαίδευσις".

Ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου των Παρισίων επέπληττε τους φοιτητές με τα εξής λόγια: "Τελευταία οι παραδόσεις έγιναν σπάνιες, οι γνώσεις που αποκτάτε λίγες, ενώ σπαταλάτε τον καιρό σας σε άχρηστες συναθροίσεις και συζητήσεις". Πότε νομίζετε έλεγε τα παραπάνω ο κ. Πρύτανης; Μόλις είχε ιδρυθεί το Πανεπιστήμιο των Παρισίων, το 1218. Και συνεχίζοντας την επίπληξη πρόσθεσε: "Όταν πηγαίνατε σε φροντιστήρια και σπουδαστήρια δείχνατε μεγαλύτερο ζήλο για σπουδές. Τώρα έχετε Πανεπιστήμιο. Καιρός είναι να αντιληφθείτε τι σημαίνει Πανεπιστήμιο".

Εντυπωσιάζει το γεγονός πόσο έγκαιρα Έλληνες Πανεπιστημιακοί Καθηγητές αντελήφθησαν την πραγματική έννοια της Πανεπιστημιακής Παιδείας:

Κ. Φρεαρίτης Πρύτανης (1863) έλεγε: "Εν τω Πανεπιστημίω ου διδάσκεται απλώς, αλλ'εγείρεται κυρίως εν αυτώ ο αληθής επιστημονικός βίος και η καθολική της διανοίας η ανάπτυξις. Εν τω Πανεπιστημίω κυρίως μανθάνει ο εισερχόμενος την τέχνην της επιστημονικής χρήσεως της διανοίας. Εντεύθεν δε γεννάται η απόλυτος ανάγκη της ελευθερίας της διδασκαλίας" κ.λ.

Ν.Ν. Σαρίπολος στον πρόλογο του Συνταγματικού Δικαίου (1911) γράφει: "Το ζήτημα δεν έγκειται εις το πώς θα εφοδιάσωμεν τους φοιτητάς διά γνώσεων όσο το δυνατόν πλειοτέρων, αλλά τίνι τρόπω θα κατορθώσωμεν να καταστήσωμεν αυτούς, ικανούς να σκέπτονται, να κρίνωσι και να ερευνώσι. Διά πολλούς σπουδή της επιστήμης είναι η απόκτησις ποσού τινός γνώσεων επαρκών διά την λήψιν πτυχίου. Παν ότι πέραν αυτού επιτευχθή υπό τινός θεωρείται περιττή ασχολία και μεγαλομανία. Η πανεπιστημιακή διδασκαλία δεν είναι δυναμική και αυθαίρετος, επιβάλλουσα ωρισμένας επιστημονικός ιδέας και αληθείας και αξιούσα παρά των φοιτητών όπως ασυζητητί πιστεύσωσι εις αυτάς. Τα Πανεπιστήμια δεν είναι προωρισμένα να διδάσκωσι εις τους φοιτητάς το επάγγελμα του Ιατρού ή του Δικηγόρου, αλλά αυτήν την επιστήμην δι'εαυτήν, το δε πνεύμα των Πανεπιστημίων δέον να είναι το της ελευθερίας και του προς την επιστήμην έρωτος".

Η υψηλή έννοια του Πανεπιστημίου υπενθυμίζεται ξανά την 21η Ιουνίου 1911 στη Βουλή των Ελλήνων κατά τη συζήτηση για τον Οργανισμό του Πανεπιστημίου. Πρωθυπουργός ο Ελ. Βενιζέλος. Αγορεύει ο βουλευτής Σπετσών Αλέξανδρος Διομήδης. Θα σας διαβάσω μερικά αποσπάσματα από την αγόρευση του: "Η ιστορία των Πανεπιστημίων και της εν αυτής επιστημονικής ζωής όλου του κόσμου και όλων των χρόνων

διδάσκει, ότι όπου τα Πανεπιστήμια είχαν εξουσίαν αυτονομίας, εκεί τα Πανεπιστήμια ήκμασαν και εκεί η δράση των Πανεπιστημίων υπήρξε λυσιτελής και τελεσφόρος διά την Πολιτείαν και την Κοινωνίαν. Οπου τα Πανεπιστήμια ήσαν καθαρὰ ιδρύματα του κράτους, δεχόμενα εκείθεν πάσαν πίσσιν και πάσαν ζώην, εκεί η πανεπιστημιακή κίνησις ενεκρώθη εντελώς και απεπνίγη κάθε εν γένει επιστημονική δράσις".

Και παρακάτω λέγει: "Εργον του καθηγητού δεν είναι να μεταδώσει μόνον μερικός ξηράς γνώσεις εις τους φοιτητάς. Το Πανεπιστήμιον είναι ο οργανισμός εκείνος, ο οποίος θα μάθη εις την σπουδάζουσαν νεότητα τον τρόπον του επιστημονικώς σκέπτεσθαι, του μεθοδικώς εργάζεσθαι, καθώς και την μέθοδον της επιστημονικής ερεύνης. Όταν όμως το Πανεπιστήμιον εκπέση εις σχολήν μέσης εκπαιδεύσεως, θα έχετε μικροεπαγγελματίας ίσως, όχι όμως επιστήμονας, όχι ανθρώπους με ανεπτυγμένον επιστημονικόν πνεύμα, όπως πρέπει να είναι οι εξερχόμενοι του Πανεπιστημίου. Το Πανεπιστήμιον πρέπει να είναι ναός επιστημονικής ερεύνης, επιστημονικής μεθόδου...".

Και καταλήγει: "Εργον του Πανεπιστημίου είναι να φωτίση τας διανοίας, να μορφώση ούτω πως τους αποφοιτούντας αυτού και εισερχομένους εις την κοινωνίαν, ως ενεργά μέλη αυτής, ώστε αι διάνοιαί των να καταστάσι φωτειναί, διά να γίνουν αυτοί ηγήτορες του κοινού φρονήματος, φρονήματος απηλλαγμένου από ταπεινάς, σκοτεινάς και πλήρους αλαζονείας σκέψεις... Να είναι δηλαδή εφοδιασμένοι όχι μόνο με τυπικάς επαγγελματικάς γνώσεις και τυπικά προσόντα, αλλά και με το πνεύμα και το φως της επιστήμης". Αυτά λέγονταν το 1911.

Τα παραπάνω θα μπορούν αναλλοίωτα να λεχθούν και σήμερα. Και θα έπρεπε, επειδή, δυστυχώς, μεγάλη επικρατεί σύγχυσις ως προς την έννοια της Πανεπιστημιακής Παιδείας. Κράτος και Κοινωνία, αλλά δυστυχώς και μερικοί πανεπιστημιακοί έχουν λησμονήσει την πραγματική έννοια του Πανεπιστημίου. Το

θεωρούν απλώς εκπαιδευτήριο παροχής γνώσεων και τυπικών προσόντων, επαρκών για την άσκηση βιοποριστικού επαγγέλματος.

Επιβάλλεται λοιπόν να υπενθυμίσω ότι η ακαδημαϊκή εκπαίδευση είναι ένα δύσκολο, πολύ δύσκολο έργο, για το οποίο μόνο ικανά μυαλά είναι προορισμένα. Πανεπιστήμιο είναι ο χώρος όπου οι εγκέφαλοι αυτοί προετοιμάζονται να εμπλουτίσουν την κοινωνία με την άρτια σκέψη, τον κριτικό νου, το καλλιεργημένο πνεύμα και το υψηλό επίπεδο γνώσεων, καθώς και την τεχνική της εφαρμογής τους στα ειδικά πεδία. Από το Πανεπιστήμιο πρέπει κατά κύριο λόγο να πηγάζουν οι νέες γνώσεις. Αυτοί που θα εξέλθουν από το Πανεπιστήμιο προορίζονται για δημιουργοί αλλαγών, χωρίς τις οποίες κανένα έθνος δεν μπορεί να προοδεύσει κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά. Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση έχει σκοπό να καταστήσει ανθρώπους ικανούς ν'αντιμετωπίσουν, αλλά και εν πολλοίς να διαπλάσσουν το μέλλον ενός κόσμου, ο οποίος βρίσκεται σε συνεχή μεταμόρφωση. Να προστεθεί ότι το Πανεπιστήμιο πρέπει να είναι το ιερό βήμα απ'όπου και οι πλέον ανορθόδοξες και αιρετικές γνώμες και απόψεις πρέπει να ακούγονται ελεύθερα με μόνο όπλο αντικρούσεως το επιχείρημα. Χωρίς ελευθερία σκέψης, γνώμης, λόγου και κινήσεως η επιστήμη δεν μπορεί ν'ανθίσει. Ξηραίνεται, είναι ένα πολύ ευαίσθητο φυτό.

Το 1839 ο Τσάρος Νικόλαος ο Α΄ σε επίσκεψη στο Πανεπιστήμιο του Κιέβου έλεγε στους φοιτητές: "Σπουδάσετε καλά, αλλά αυτού του πράγματος δεν έχω κυρίως ανάγκη. Μόνη η επιστήμη δεν φέρει καλά αποτελέσματα. Εχω ανάγκη τέκνων πιστών εις τον θρόνον, απεριορίστου αφοσιώσεως, υποταγής και απολύτου πειθαρχίας". Και στρεφόμενος προς τους καθηγητές είπε: "Και σεις προσέξτε. Αν δεν φροντίσετε να καλλιεργήσετε τα στοιχεία της ηθικής μου στους φοιτητές, αν δεν επιδράσετε εις τας πολιτικές των πεποιθήσεις, θα λάβω απέναντι σας τα κατάλληλα μέτρα". Δυστυχώς ο Τσαρισμός δεν ήταν ο τελευταίος με τέτοιες αντιλήψεις. Πολλά δικτατορικά καθεστώτα τον εμιμήθησαν έκτοτε.

Τα ανελεύθερα καθεστώτα επιβάλλουν δόγματα και καταπνίγουν κάθε ελευθερία σκέψης. Στις ανατολικές λ.χ. χώρες, επί υπαρκτού σοσιαλισμού οι ψυχίατροι έπρεπε να πιστεύουν ότι στη σοσιαλιστική κοινωνία δεν είναι δυνατόν να δημιουργηθούν ψυχικές παθήσεις. Λησμονούσαν ότι η Σαξωνία είχε το μεγαλύτερο ποσοστό αυτοκτονιών.

Αλλά δυστυχώς και στη χώρα μας, ακόμα και σε εποχές δημοκρατικές, εσημειώθησαν στο Πανεπιστήμιο αρκετά κρούσματα όπου το επιχείρημα αντικαταστάθηκε από ραπίσματα, γρόνθους και λακτίσματα, συνεπικουρούμενα ενίοτε από στερεά και δύσκαμπτα αντικείμενα.

Πρέπει να γίνει κατανοητή η διαφορά μέσης και ακαδημαϊκής παιδείας. Η πρώτη σκοπόν έχει την αύξηση των γνώσεων του παιδιού προς ίδιον κυρίως όφελος, καθώς και την ανάπτυξη του κριτικού του πνεύματος. Οι μαθητές μαθαίνουν γνωστά πράγματα. Οι δάσκαλοι τους μπορούν να εκφράζουν και δικές τους απόψεις ακόμα και εάν αυτές έχουν κριτικό ή και ανορθόδοξο χαρακτήρα. Αλλά κυριαρχεί η προσφορά του έτοιμου και η παροχή γνώσεων κυρίως για τους ίδιους τους μαθητές. Στο Πανεπιστήμιο τα πράγματα πρέπει να είναι διαφορετικά. Ο φοιτητής πρέπει να αισθάνεται ότι έχει μπει σε έναν κόσμο όπου γίνεται πρόοδος των γνώσεων. Ο δάσκαλος τους πρέπει να συμμετέχει σε έρευνα, στην οποία και ο φοιτητής πρέπει να λαμβάνει μέρος. Η έρευνα μπορεί να είναι και απλώς βασική. Η βασική έρευνα είναι και αυτή αξιόλογη πνευματική δραστηριότητα, διδάσκει την πειθαρχία της εργασίας, οξύνει το νου και τον οδηγεί στο να γεννά ιδέες. Έρευνα είναι μια από τις χαρές της ζωής που μόνοι αυτοί που την έκαναν ένοιωσαν. Πρέπει σιγά-σιγά και αθόρυβα ο φοιτητής να μάθει να διακρίνει πραγματική γνώση από κίβδηλη, απόδειξη από γνώμη, εμπειρία από επίδειξη και ειλικρίνεια από υπεροψία. Οι μεγάλες λέξεις, τα ρητορικά σχήματα, η λογομαγειρική και οι πομπώδεις φράσεις δεν πρέπει να θεωρούνται πρόοδος. Όπου λείπουν οι ιδέες επικρατούν οι λέξεις, έλεγε ο Goethe.

Και τώρα στα καθ'ημάς. Η Ανωτάτη Εκπαίδευση στην χώρα μας νοσεί βαρύτερα. Αμφιβάλλω εάν σε άλλη μορφή δραστηριότητος υπάρχει τόση σύγχυση και τόση ασυναρτησία. Βέβαια, χάρις σε μερικούς χαρισματικούς και εμπνευσμένους δασκάλους, καθώς και σε μερικά εξαίρετα φοιτητικά μυαλά, τα οποία κατορθώνουν και επιζούν, η κατάσταση βελτιώνεται κάπως. Ποιος φταίει για το κατάντημα; Κυρίως η Πολιτεία που περιφρονεί την αυτονομία και ανεξαρτησία της Ανωτάτης Παιδείας και η οποία θέλει να ρυθμίζει τα πάντα.

Η απαρίθμηση των κακοδαιμονιών και αθλιότητων της Ανωτάτης Παιδείας στη χώρα μας θα απαιτούσε πολύν χρόνο. Θα περιορισθώ μόνον σε μερικές, απίστευτες για κάθε Πανεπιστημιακό προηγμένης χώρας. Και για ειρωνεία, ενώ οι ξένοι μιλούν για ανώτερη (higher) εκπαίδευση, στην Ελλάδα, την χώρα της υπερβολής και της αμετρίας, μιλούμε για ανωτάτη (highest) εκπαίδευση, όταν ακόμα και Σχολές Χορού, τα πάλαι ποτέ λεγόμενα Χοροδιδασκαλεία, κοντεύουν να ενταχθούν στην Ανωτάτη Παιδεία.

1. Εισαγωγή στα Πανεπιστήμια

Κάθε χρόνο το Υπουργείο Παιδείας δημοσιεύει το περίφημο πρόγραμμα των εισαγωγικών εξετάσεων. Αυτό αντί να **ορίζει** αδρά τις γνώσεις που αναμένεται από τους αρμοδίους, να κατέχει ο υποψήφιος για κάθε γνωστικό αντικείμενο, καθορίζει τις σελίδες συγκεκριμένου βιβλίου, που ο υποψήφιος πρέπει ν'αποστηθίσει. Εάν αποκτήσετε τις γνώσεις αυτές από άλλο βιβλίο, χαθήκατε.

Τα πράγματα είναι ιδιαίτερα τραγικά στην έκθεση. Οι φροντιστές, οι πληθούντες εν τη αγορά, έχουν επιβάλλει ένα τυποποιημένο, μονολιθικό, κονσερβοποιημένο τύπο εκθέσεως. Αυτός πρέπει να ακολουθηθεί. Πρωτοτυπία και ελευθερία σκέψης στραγγαλίζονται. Οι υποψήφιοι αντί να ενθαρρύνονται να διαβάζουν δόκιμους έλληνες λογοτέχνες, διαβάζουν τα βιβλία εκθέσεων των φροντιστών. Σημειωτέον ότι

για τα φροντιστήρια δυστυχείς γονείς ξοδεύουν εκατομμύρια δραχμές. Και εμείς με περισσή υποκρισία μιλούμε για δωρεάν παιδεία. Και στο τέλος το πιστεύουμε.

Μερικά γύρω από τις εισαγωγικές εξετάσεις έχουν φθάσει τα όρια του γελοίου. Πατέρας αποτυχούσης υποψηφίου προσέφυγε στο Συμβούλιο Επικρατείας επειδή η ερώτηση: "Αναφέρατε τα ονόματα τριών τραγικών της αρχαίας Ελλάδος", (τα οποία αγνοούσε η υποψηφία), δεν περιλαμβανόταν, ως θα όφειλε, στις εννοιολογικές ερωτήσεις, αλλά στις γραμματολογικές.

2. Μετεγγραφή φοιτητών από το εξωτερικό

Επειδή πολλοί υποψήφιοι φοιτητές αποτυγχάνουν στις Πανελλαδικές Εξετάσεις -οι οποίες σημειωτέον, απαιτούν αν μη τι άλλο σκληρή μελέτη- εγγράφονται σε Πανεπιστήμια εύκολων ξένων χωρών, επιδιώκοντας στη συνέχεια τη μετεγγραφή τους σε δικά μας Πανεπιστήμια. Ο ευκολότερος τρόπος είναι ο διά λόγους υγείας, κάτι που θυμίζει την περίφημη ανήκεστο για τους φυλακισμένους. Η πιθανότητα επιτυχίας μετεγγραφής δεν εξαρτάται από τη σοβαρότητα της νόσου -κατά κανόνα ανυπάρκτου- αλλά από την ισχύ του πατρός. Είναι τυχαίο άραγε το γεγονός ότι **όλα** τα παιδιά γιοί και κόρες ισχυρών επιτυγχάνουν, ενώ τα παιδιά των φτωχών μένουν απ'έξω; Αυτό το θέμα είναι σοβαρό και πρέπει ιδιαίτερα ν'απασχολήσει την Ιατρική Σχολή.

3. Διασπορά σχολών ενός Πανεπιστημίου

Εξω γίνονται μακρές συζητήσεις για την κεντρική Πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη και για το περίφημο Campus, ακόμα και για το εάν αυτό θα πρέπει να είναι εντός ή εκτός της πόλεως. Εμείς εισαγάγαμε νέο σύστημα: Προς ικανοποίηση επαγγελματιών και σπιτονοικοκυράδων διαφόρων πόλεων διασπείρουμε τις σχολές. Έτσι λ. χ. η Πρυτανεία βρίσκεται στο Καρλόβασι, η μία Σχολή στην πρωτεύουσα της Σάμου, η άλλη

στη Χίο κ.ο.κ. Τελευταία απειλήθηκε εμφύλιος Θεσσαλικός πόλεμος μεταξύ Λαρίσης, Βόλου, Τρικάλων και Καρδίτσης για την κατανομή των Σχολών. Στον πόλεμο πρωτοστάτησαν οι βουλευτές κάθε νομού, καταστηματάρχες, κλήρος κ. λ. Κυριαρχούσαν μαύρες σημαίες. Δεν έχω λάβει γνώση του τελευταίου πολεμικού ανακοινωθέντος. Μόνον οι Πανεπιστημιακοί δεν ρωτήθηκαν. Θαυμάστε Πανεπιστημιακή αυτονομία!

4. Πτυχίο χωρίς φοίτηση

Εξέρτε ότι σε μερικές σχολές μπορεί κανείς "να γίνει πτυχιούχος", κατερχόμενος στην Αθήνα μόνο για εξετάσεις, ενώ ενδιάμεσα ασχολείται με άλλα πράγματα στην πατρίδα του;

Μόνο όπλο μαθήσεως έχουν τα συγγράμματα των καθηγητών, τα οποία αποστηθίζουν. Δεν χρειάζεται τίποτε άλλο; Μα ο μέγας Σαρίπολος προ 80 και πλέον ετών έλεγε ότι τα βιβλία μόνα τους είναι πνευματοκτόνα. Πόσο οπισθοδρομικοί ήσαν αυτοί οι παλαιοί! Εέρω παιδιά που προχωρούν κανονικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, ενώ φοιτούν επιτυχώς σε ξένα Πανεπιστήμια. Ετσι παίρνουν δύο διπλώματα στα ίδια χρόνια.

5. Το περίφημο φοιτητικό Σύγγραμμα

Οι φοιτητές διαβάζουν το φοιτητικό σύγγραμμα, τα ιερά Ταλμούδ των Εβραίων, συνήθως του οικείου καθηγητού. Μοναδικό μέλημα δεν είναι η απόκτηση γνώσεων, αλλά η ικανοποίηση του εξεταστή. Πολλά από τα συγγράμματα αυτά είναι απηρχαιωμένα. Εάν αυτό είναι βλαπτικό για όλες τις Σχολές, είναι καταστρεπτικό για την Ιατρική, στην οποία κάθε 10 χρόνια ανανεώνονται τα 50% των γνώσεων.

6. Στους παροικούντες την Ιερουσαλήμ είναι οικείοι οι όροι μεταφορά μεταφερομένου και φοιτητές παρελθόντων ετών

Είχε μάλιστα κάποτε πέσει στα χέρια μου ένα επισκεπτήριο

με τον τίτλο: "Πρόεδρος του Σωματείου Φοιτητών της Ιατρικής παρελθόντων ετών". Φοιτητές της Ιατρικής Σχολής που έχουν περάσει επιτυχώς στην Ψυχιατρική του 5ου έτους, είναι δυνατόν να "χρωστούν" την Ανατομική του 1ου.

Συναφές είναι και το πρόβλημα των αιωνίων φοιτητών. Ο ομιλών, σε ηλικία 63 ετών εξήτασε συμφοιτητή του, του 1ου έτους, του 1929.

Επ' ευκαιρία θέλω να υποσημειώσω ότι αδιάφορο, εάν ένα μέτρο είναι κακό ή καλό, ο Υπουργός της επομένης κυβερνήσεως αισθάνεται επιβεβλημένο καθήκον να το καταργήσει, κάτι που θυμίζει το του Gruchó Marx: "Είμαι αντίθετος σε ό,τι πεις, είμαι αντίθετος με ό,τι κάνεις, έστω και εάν το διορθώσεις ή το αλλάξεις".

Σε φυλλάδιο που κυκλοφόρησε την 25η Μαρτίου 1849 λόγιος συντάκτης γράφει: "Εις το Πανεπιστήμιον λείπει η ζωή. Δεν ακούεις τους φοιτητάς να παιδεύωσι τους διδασκάλους των με ερωτήσεις και απορίας, ή να καταχωρώσιν άρθρα εις τας εφημερίδας γραμμένα με νουν και δύναμιν διά να τους υποχρεώσι εις το καθήκον. Πολύ ολίγους ακούεις να επιφέρωσιν ιδίαν κρίσιν τολμηράν, ήτις δίδει εγγύησιν περί του μέλλοντος. Οι φοιτηταί ακροάζονται μαθήματα από το πρωί έως την εσπέραν. Πρέπει δηλαδή να έχουν το πνεύμα το άγιον". Διαβάζοντας το, διερωτάται κανείς μήπως το φυλλάδιο αυτό γράφτηκε σήμερα.

7. Απομνημόνευση δεδομένων και πελώριος όγκος γνώσεων, τις οποίες ο φοιτητής έχει λησμονήσει μόλις περάσει τις εξετάσεις. Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι η εκπαίδευση δεν έχει σκοπό την απόκτηση γνώσης και τεχνικής εμπειρίας, αλλά την επιτυχία στις εξετάσεις. Οι φοιτητές μπορούν να προσομοιασθούν με τις χήνες του Στρασβούργου που τις ταΐζουν με το ζόρι για το περίφημο foie gras, που θα προσφερθούν σε λαίμαργους και δυσκολοϊκανοποίητους

εξεταστές. Ανιαρές κατηχήσεις και υπνογόνοι παραδόσεις σβήνουν γρήγορα τον ενθουσιασμό των φοιτητών.

Το πρόγραμμα, το curriculum, περιλαμβάνει για απομνημόνευση ένα κατακλυσμιαίο όγκο γνώσεων, στον οποίον συνεχώς κάτι προστίθεται και τίποτε δεν αφαιρείται. Είναι ένα είδος οδηγού μαγειρικών συνταγών. Από πολυμαθία άλλο τίποτε. Αλλά κατά τον Ηράκλειο πολυμαθία νόον ου διδάσκει. Το πνεύμα ευνουχίζεται. Τα ξύπνια και ανήσυχα μυαλά απογοητεύονται και συνθηκολογούν.

Εξάλλου οι εξετάσεις δεν ελέγχουν την δημιουργική σκέψη. Συνίστανται σε αναμάσημα και μηρυκισμό λεπτομερειών που βρίσκονται στα βιβλία.

Με την έκταση της ύλης που πρέπει να αποστηθίσει ο φοιτητής, δεν του μένει καιρός να συγκεντρώνει τη σκέψη του και να διαμορφώσει γνώμες. "Where is the wisdom gone with the knowledge, where is the knowledge gone with the information?" ρωτά ο T.S.Eliot.

Η από αμφιθεάτρου διδασκαλία (η περίφημη παράδοση) εξακολουθεί και είναι το κύριο μέσο εκπαίδευσης. Ο φοιτητής διδάσκεται αλλά δεν εκπαιδεύεται. Ο τρόπος αυτός διδασκαλίας ελάχιστα προσφέρει, ιδίως όταν οι παραδόσεις περιορίζονται σ'αυτά που γράφονται στα βιβλία. Η παράδοση απλώς αυξάνει το αίσθημα υπεροψίας του διδάσκοντος. Μόνον αυτός μιλά. Οι φοιτητές σιωπούν. Πληρωνόμαστε δηλαδή για να επιβάλλουμε σιωπή. Το πιο εύκολο επάγγελμα. Τίποτε ευκολότερο από την από Εδρας παράδοση, "Who knows does, who does not teaches" έλεγε ο Bernard Shaw.

Όταν ήμουν καθηγητής είχα περιορίσει την από αμφιθεάτρου διδασκαλία σε 6 ώρες το χρόνο. Βάση της εκπαίδευσης αποτελούσε η πρακτική άσκηση ή τα σεμινάρια κατά μικρές ομάδες. Βασική αρχή: Μη διδάσκετε πράγματα που βρίσκονται στα βιβλία. Η κυρία έμφαση πρέπει να δίνεται σε επίλυση προβλημάτων και λήψη αποφάσεων.

Οι φοιτητές ικανοποιούνται όταν συμμετέχουν ενεργά και προ παντός επί ίσοις όροις με τους δασκάλους, χωρίς το αίσθημα ότι συνεχώς ευρίσκονται υπό δοκιμασία. Ο διδάσκων πρέπει να εξομοιώνεται με τους διδασκόμενους. Να ένα παράδειγμα:

Μια ομάδα φοιτητών ιατρικής με έναν από το προσωπικό, παρουσιάζουν στον καθηγητή ένα περιστατικό, γνωστό μόνο σ'αυτούς. Στη συνέχεια καλούν τον καθηγητή να θέσει διάγνωση. Του επιτρέπουν να κάνει όποια ερώτηση θέλει και να εξετάσει τον άρρωστο όπως θέλει, υπό την προϋπόθεση ότι αυτός θα εξηγεί τη συλλογιστική με την οποία κάνει την ερώτηση. Τα πνεύματα ζωηρεύουν και η εκπαίδευση μεταβάλλεται σε παιχνίδια. Έτσι η δοκιμασία του καθηγητή γίνεται ο καλύτερος τρόπος εκπαίδευσης. Μερικοί θα το θεωρήσουν ταπεινωτικό για μας. Μα η εκπαίδευση των φοιτητών δεν είναι ο σκοπός μας;

8. Τρόπος εκλογής διδακτικού προσωπικού

Το θέμα συζητείται διεθνώς. Είθισται το βάρος για την επιλογή να δίνεται στο ερευνητικό έργο του υποψηφίου. Παραβλέπεται το γεγονός ότι η αξία του ερευνητικού έργου εκτιμάται σήμερα στην Ελλάδα, κυρίως ποσοτικά, δηλαδή από τον αριθμό των εργασιών, σύμφωνα με το αμερικανικό publish or perish συνεπικουρούμενου από το Citation Index.

Κατά ένα ανέκδοτο προκηρύχθηκε θέση καθηγητού Μηχανικής Σύμπαντος. Μεταξύ άλλων υπέβαλε και ο... θεός. Απεκλείσθη. Το αιτιολογικό; Δυστυχώς κύριε υποψήφιε, δεν έχετε τίποτα δημοσιεύσει. Προπαντός δεν έχετε δημοσιεύσει εργασία που να έχει κριθεί από referees, ενώ εξάλλου στο Citation Index δεν βρήκα πουθενά το όνομά σας.

Αλλά το κύριο ερώτημα είναι: Είναι δυνατόν να είναι κανείς συγχρόνως άριστος ερευνητής, άριστος δάσκαλος και προκειμένου για την την ιατρική και άριστος κλινικός; Αυτό είναι αδύνατο. Αλλά και τα τρία στοιχεία είναι πολύτιμα.

Για την εκλογή όμως, μόνο το ερευνητικό στοιχείο βαρύνει. Γι' αυτό μερικοί προσβλέποντας μόνο στη διόγκωση του curriculum, θεωρούν τις ώρες εκπαίδευση καταναγκαστικά έργα και με κάθε τρόπο προσπαθούν να το αποφύγουν.

9. Αριθμός εισαγομένων

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι όσο περισσότερα μέλη μιας κοινωνίας αποκτούν πανεπιστημιακή μόρφωση, τόσο αυτή γίνεται καλύτερη. Από την άλλη μεριά μη ξεχνάμε ότι για τους περισσότερους το πτυχίο κύριο σκοπό έχει την άσκηση βιοποριστικού επαγγέλματος. Μήπως λοιπόν θα έπρεπε για τον καθορισμό του αριθμού των φοιτητών κάθε σχολής να λαμβάνονται υπ' όψιν και οι ανάγκες της Πολιτείας; Μερικοί λένε όχι. Οι περισσότεροι, όπως και εγώ, λέμε ναι.

Ηδη έχουμε άνεργους ιατρούς στην Ελλάδα. Στην Ιταλία ο αριθμός τους έχει ξεπεράσει τις 50.000 και στην Ισπανία τις 25.000. Τελευταία στη Γαλλία γίνονται δυναμικές κινητοποιήσεις των φοιτητών για περιορισμό του αριθμού τους. Τονίζουν ότι ενώ το 1968, χρόνο του μεγάλου πανεπιστημιακού ξεσηκωμού, υπήρχαν περί τις 380.000 φοιτητές, σήμερα ο αριθμός αυτός αγγίζει τα 2 εκατομμύρια.

10. Καλλιέργεια πολιτιστική

Οι Έλληνες φοιτητές κατά μεγάλο ποσοστό δεν αγαπούν το βιβλίο, είναι άβιβλοι. Λίγοι ξέρουν στίχους του Παλαμά, του Καβάφη ή του Ελύτη. Εν τούτοις η ανάγνωση των μεγάλων λογοτεχνών έχει πολλά να προσφέρει. Κανένα βιβλίο ψυχιατρικής ή ψυχολογίας δε έχει προσφέρει τόσα, όσα το έργο ενός μεγάλου ανατόμου της ψυχής, όπως του Shakespeare, του Ibsen ή του Dostoyevsky. Και που θα βρει κανείς καλύτερη περιγραφή της μελαγχολίας που εξελίσσεται σε γεροντική άνοια από τον King Lear; Αλλά μήπως το του ποιητή Stephan George

“ψυχή, κορμί, δύο λέξεις για το ίδιο” δεν κρύβει πολλή φιλοσοφία;

11. Πανεπιστήμιο ήθος

Εγκαιρα πρέπει ο φοιτητής να γνωρίζει ότι στην ακαδημαϊκή ζωή υπάρχει κώδικς κανόνων ηθικής συμπεριφοράς, των οποίων η τήρηση είναι πρωταρχικής σημασίας. Κάθε εισερχόμενος στον ακαδημαϊκό χώρο πρέπει να ξέρει ότι πάσα προσπάθεια αντιγραφής λ.χ. ή πλαστοπροσωπεία, αποτελεί ανεπίτρεπτο ηθικό παράπτωμα που κατατάσσεται στις απάτες.

Στα ξένα Πανεπιστήμια η αντιγραφή είναι αδιανόητη και ο συλλαμβανόμενος αποβάλλεται δια παντός. Στην Ελλάδα μιλούμε για τα σκονάκια ως αστείο, μερικοί δε τολμηρότεροι ζητούν τη νομιμοποίηση της αντιγραφής. Και μετά απορούμε γιατί μερικοί από τους ερευνητές μας συλλαμβάνονται αργότερα γι’απάτη.

Αλλά θα επισημάνω και άλλο στοιχείο πανεπιστημιακής διαφθοράς. Πολλοί επικεφαλής Τμημάτων δημοσιεύουν εργασίες που είχαν γίνει από υφιστάμενους, χωρίς να μνημονεύουν το όνομα τους, ενώ άλλοτε οι προϊστάμενοι απαιτούν να τίθεται το όνομα τους σε κάθε εργασία από το Τμήμα, άσχετα με τη συμμετοχή τους σ’ αυτή. Ο κατώτερος δεν τολμά να διαμαρτυρηθεί, γιατί οι παρανομούντες είναι αυτοί που δίνουν τα πιστοποιητικά και πρέπει να τα’χει καλά μαζί τους. Επικρατεί σιωπή. Το κακό διαιωνίζεται.

Υπάρχουν μερικοί που επιθυμούν να ξέρουν πιο θα είναι το μέλλον της Πανεπιστημιακής Παιδείας, θα τους απογοητεύσω. Αν και ο homo sapiens είναι το μόνο ζώο που έχει επίγνωση παρελθόντος και μέλλοντος, ανήκω σ’αυτούς που δέχονται ότι πρόβλεψις είναι δύσκολη, ιδιώς όταν αυτή αφορά... το μέλλον.

Κάπου διάβαζα ότι ως καλός ιατρός ορίζεται αυτός που εγκρίνεται από τον άρρωστο, τους συγγενείς, τις αδελφές, το λοιπό παραϊατρικό προσωπικό, αλλά όχι απαραίτητα κι’απ’όλους τους ιατρούς, λόγω επαγγελματικής αντιζηλίας.

Και τότε πώς θα ορίζαμε τον καλό δάσκαλο; Αν και σαν οπαδός του Karl Popper μισώ τους ορισμούς, θα τολμούσα να πω ότι καλός

δάσκαλος είναι αυτός που εγκρίνεται και επιδοκιμάζεται από τους φοιτητές. Επομένως εάν οι μαθητές μου δεν με είχαν εγκρίνει, τότε άδικα μου δώσατε το βραβείο.

Τελειώνω: Το έργο του Πανεπιστημιακού δασκάλου είναι πολύ δύσκολο. Απαιτεί πολύν ενθουσιασμό και πολλές θυσίες. Εάν αγαπάμε τα παιδιά μας, πρέπει να τα βοηθήσουμε ν' αποκτήσουν την αρετή, να είναι κακοί στους κακούς. Να τα μάθουμε ν' αποκτήσουν την ευχέρεια της ανησυχίας και της περιέργειας. Να τα μάθουμε να συζητούν χωρίς να ερίζουν, να ερίζουν χωρίς να μισούνται, να επικρίνουν χωρίς να εξευτελίζουν και να επαινούν χωρίς να κολακεύουν. Πρέπει να τα μάθουμε να μη διστάζουν αν χρειαστεί να λένε στους ισχυρούς αμελώδητες λέξεις. Και προπαντός σε πολλά να μη μας μοιάσουν. Να μην είναι αυταρχικοί, επιθετικοί, ευτελείς, δουλοπρεπείς, χαιρέκακοι, φανατικοί, δειλοί και ζηλήμονες. Πρέπει να καταλάβουμε ότι εμείς οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι είμαστε οι μόνοι μεταρρυθμιστές και μεταμορφωτές της κοινωνίας.

Και ας ακούσουμε την κραυγή του T.S. Elliot:

Σταθερά προσπαθούμε να ξεφύγουμε

από το σκοτάδι που βρίσκεται μέσα και γύρω μας.

Και ονειρευόμαστε συστήματα τόσο τέλεια

που δεν θα υπάρχουν πια ανάγκη να υπάρχουν καλοί.